

ΜΑΞΙΜ ΜΠΙΛΛΕΡ

Έξι βαλίτσες

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΠΕΛΑΓΙΑ ΤΣΙΝΑΡΗ

ΜΑΞΙΜ ΜΠΙΛΛΕΡ

Έξι βαλίτσες

μυθιστόρημα

Μετάφραση
Πελαγία Τσινάρη

«Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.»

Εκδόσεις Πατάκη – Ξένη λογοτεχνία

Σύγχρονη ξένη λογοτεχνία – 523

Μάξιμ Μπίλλερ, Έξι βαλίτσες

Maxim Biller, *Sechs Koffer*

Μετάφραση: Πελαγία Τσινάρη

Διορθώσεις: Λένια Μαζαράκη

Σελιδοποίηση: Χριστίνα Κωνσταντινίδου

Copyright© Verlag Kiepenheuer & Witsch GmbH & Co.

KG, Cologne / Germany

Copyright© για την ελληνική γλώσσα, Σ. Πατάκης Α.Ε.Ε.Δ.Ε.

(Εκδόσεις Πατάκη), 2018

Πρώτη έκδοση στην ελληνική γλώσσα από τις Εκδόσεις Πατάκη.

Αθήνα, Μάιος 2021

KET Γ402 ΚΕΠ 303/21

ISBN 978-960-16-8979-1

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΝΗ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665, 210.52.05.600

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΡΙΝΘΟΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ,

ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

«Το πιο ευγενές κομμάτι του ανθρώπου
είναι το διαβατήριο».

ΜΠΕΡΤΟΛΤ ΜΠΡΕΧΤ

Πριν από τη φυγή

Μια ζεστή, υπερβολικά ζεστή μέρα τον Μάη του 1965 ο πατέρας μου σηκώθηκε ακόμα νωρίτερα απ' ό,τι συνήθως. Είχε δουλέψει ως τις τέσσερις τα ξημερώματα –τον Σβέικ,* πλέον βρισκόταν ήδη στο τελευταίο μέρος, που δεν του άρεσε όσο τα τρία πρώτα–, έπειτα πήρε δύο ασπιρίνες και ξάπλωσε με φρικτό πονοκέφαλο στον ωραίο καινούριο δυτικό καναπέ στο γραφείο για να μην ξυπνήσει εμάς τους τρεις στο άλλο δωμάτιο. Όταν σηκώθηκε, δύο ώρες αργότερα, νόμιζε ότι είχε κλείσει τα μάτια του για λίγα δευτερόλεπτα μόλις. Το φως έξω ήταν διαφορετικό απ' ό,τι συνήθως, κίτρινο, σχεδόν πορτοκαλί. Για μερικά λεπτά έριξε μια σύντομη δυνατή μπόρα, ωστόσο ο ουρανός δεν σκοτεινίασε, κι ύστερα ο παράξενος πρωινός ήλιος φώτισε, πορφυρός θα 'λεγες, το δωμάτιο, λούζοντας το γραφείο και τη γραφομηχανή, τα χειρόγραφα και τους δυο ανοι-

* Αναφέρεται στο κλασικό μυθιστόρημα του Τσέχου σατιρικού συγγραφέα Γιάρουσλαβ Χάσεκ *Ο καλός στρατιώτης Σβέικ*. (Όλες οι σημειώσεις είναι της μεταφράστριας.)

χτούς τόμους του τσεχορωσικού λεξικού του με μια απαλή αιμάτινη λάμψη.

Ενώ ο πατέρας μου σκεφτόταν αν έπρεπε να τελειώσει στα γρήγορα τη μετάφραση του υπόλοιπου κεφαλαίου προτού σηκωθείμε η μητέρα μου, η αδερφή μου κι εγώ, πέρασε ικανοποιημένος τα ακροδάχτυλά του πάνω από το δανέζικο ύφασμα με το οποίο ήταν ντυμένος ο ακριβός καινούριος καναπές, ένα ύφασμα τραχύ που σ' έγδερνε λιγάκι. Εκείνος κι η μητέρα μου λάτρευαν τον καναπέ. Τον είχαν αγοράσει από το κατάστημα Τούζεξ* της οδού Οντρίτσκοβα με τα χρήματα της προκαταβολής που είχε λάβει ο πατέρας μου από τον εκδότη για τη μετάφραση του *Σβείκ*, ενώ με τα υπόλοιπα λεφτά είχε αγοράσει για τον θείο Ντίμα από το τμήμα ρουχισμού δύο κουστούμια, πουκάμισα, μια καμπαρντίνα, ένα ζευγάρι παπούτσια μπουνταπέστερ** σε ανοιχτό καφέ χρώμα και ένα μικρό καπέλο τύπου φεντόρα με ασπρόμαυρα καρό. Η μητέρα μου δεν συμφωνούσε με αυτή τη χειρονομία, όμως είχε παραιμείνει σιωπηλή, όπως τόσες και τόσες φορές, με τον αριστοκρατικό, υπεροπτικό της τρόπο. Εξού και ο πατέρας μου της είπε στο τέλος χαμηλόφωνα: «Πέντε

* Tuzex: Αλυσίδια κρατικών καταστημάτων στην Τσεχοσλοβακία. Λειτουργήσαν από το 1957 έως το 1992 και δεν δέχονταν μετρητά στο εγχώριο νόμισμα, αλλά αποκλειστικά και μόνο κουπόνια που όποιος ενδιαφερόταν τα προμηθευόταν στην τράπεζα πληρώνοντας με ξένο νόμισμα. Στα Tuzex έβρισκε κανείς εισαγόμενα προϊόντα κυρίως.

** Budapester: κλασικού σχεδίου αντρικά υποδήματα.

χρόνια Πάνκρατς,* Ράντα, καταλαβαίνεις τι σημαίνει αυτό; Θα χαρεί με τα καινούρια ρούχα...». Και μετά ξαφνικά φώναξε: «Ε ναι, γαμώτο! Φυσικά και θα χαρεί! Η μόδα αλλάζει παντού, ακόμα και στη σκατοκομμουνιστική μας χώρα!». Εκείνη ωστόσο εξακολουθούσε να μη λέει τίποτα κι εκείνος ήξερε ακριβώς ποια σκέψη περνούσε από το μυαλό της – ότι δεν έφταιγε κανένας άλλος για το ότι πήγε φυλακή παρά μονάχα ο ίδιος ο θείος Ντίμα, κι ότι πέντε χρόνια δεν ήταν αρκετά γι' αυτό που τελικά ίσως πράγματι είχε κάνει.

Μόνο όταν ο πατέρας μου κάθισε πάλι στο γραφείο –εντελώς ζαβλακωμένος ακόμα από τον σύντομο ύπνο του– συνειδητοποίησε ότι ο πονοκέφαλος δεν είχε περάσει. Πληκτρολόγησε μια φράση, έπειτα άλλη μια, μετά τράβηξε το χαρτί από τη γραφομηχανή, το πέταξε στο καλάθι των αχρήστων και με αργές κινήσεις πέρασε σ' αυτήν ένα καινούριο φύλλο. Τον έπιανε πονοκέφαλος σχεδόν κάθε φορά που δούλευε παραπάνω από το κανονικό, όμως τώρα σίγουρα είχε να κάνει και με το αρμένικο κονιάκ που είχε πει το προηγούμενο βράδυ με τη Νατάλια Γκελέρντερ στο Καφέ Σλάβια. Κανονικά δεν έπινε ποτέ, όμως εκείνη τον έπεισε, και κάθε φορά που τσούγκριζαν τα ποτήρια τους η Νατάλια δεν φώναζε «Λε χάιμ!» ή «Εις υγείαν!», αλλά «Στον ανόητο, αγαπημένο μας Ντίμα, που του τα συγχωρούμε κι οι δυο όλα!». Λέγοντάς το αυτό, τα μεγάλα μαύρα μάτια της γέμιζαν με ένα ψυχρό γκριζο φαρμάκι – ή

* Οι φυλακές Πάνκρατς στην Πράγα.

τουλάχιστον έτσι φαίνονταν στον πατέρα μου τα ξαφνικά της δάκρυα, όμως μπορεί και να έκανε λάθος.

Όταν γύρισε στο σπίτι γύρω στα μεσάνυχτα, ευτυχώς είχαμε αποκοιμηθεί ήδη όλοι κι έτσι εκείνος μπορούσε να εξαφανιστεί αμέσως πάλι στο γραφείο του. Η αδερφή μου κι εγώ ήμασταν ξαπλωμένοι στο κρεβάτι μας κεφάλι με πόδια, πόδια με κεφάλι, σαν την ντάμα και τον βαλέ στην τράπουλα, και ανασαίναμε πιο σιγά ακόμα κι από τη μητέρα μου, που είχε σωριαστεί διαγωνίως στον ανοιγμένο για τη νύχτα καναπέ του καθιστικού με τα μάτια της ανοιχτά, αν και κοιμόταν κι εκείνη βαθιά.

Οι άλικες αχτίδες του πρωινού σέρνονταν τώρα όλο και πιο γρήγορα πάνω από το γραφείο και το φθαρμένο ανώμαλο προπολεμικό παρκέ, κι αφού ο πατέρας μου τις ακολούθησε με το βλέμμα για λίγο, προσπάθησε ξανά να γράψει μερικές φράσεις, όμως και πάλι δεν κατάφερε να προχωρήσει. Πώς έλεγαν στα ρωσικά τη «μυρωδιά σαπίλας», αλλά με τρόπο που η φράση να ακούγεται αστεία; Η «μυρωδιά σαπίλας», με την οποία γέλασε ο Σβέικ, προερχόταν από έναν μαζικό τάφο όπου είχαν θαφτεί μερικές δεκάδες Αυστριακοί στρατιώτες που είχαν πέσει στο μέτωπο, κι επειδή οι άλλοι στρατιώτες, που είχαν επιζήσει, δεν είχαν δυνάμεις να σκεπάσουν όπως έπρεπε με χώμα τη μεγάλη τρύπα, ξεπρόβαλλαν εδώ κι εκεί μέσα από τη γη χέρια και πόδια. Πώς ήταν δυνατό να γελάσεις με κάτι τέτοιο; Ή ίσα ίσα έπρεπε να γελάσεις; Τόσο βάνουσοι λοιπόν μπορούσαν να γίνουν αυτοί οι καταραμένοι οι Τσέχοι...

Μήπως έπρεπε να γελάσει κι ο Ντίμα για τα πέντε χρόνια του στο Πάνκρατς; Έπρεπε να γελάσουν μήπως οι δυο τους για τον θάνατο του δύστιχου του πατέρα τους, του αγαπημένου, αυστηρού και συνήθως υπερβολικά γενναιόδωρου *τάτε** τους;

«Μπαμπά, θα με πας εσύ σχολείο σήμερα ή η Γιελένα; Δεν θέλω να με πάει αυτή. Με βάζει πάντα να την κρατάω από το χέρι. Λες και είμαι μωρό».

Ο πατέρας μου στράφηκε από την άλλη, και πίσω του, στην πόρτα, που ήταν μια σπιθαμή μονάχα ανοιχτή, έστεκα εγώ με τις καινούριες μπλε ριγωτές πιτζάμες που μου είχε στείλει ο θείος Βλαντίμιρ από τη Βραζιλία. Μου ήταν ακόμα πολύ μεγάλες. Για τα έξι μου χρόνια έδειχνα συχνά πολύ ώριμος, όπως και τη στιγμή αυτή. Είχα εκείνο το σοβαρό μελαμψό, ανατολίτικο σχεδόν πρόσωπο που είχαν όλοι στην οικογένεια – ο πατέρας του πατέρα μου, που τον έλεγαν πάντα *τάτε*, στα γίντις, αλλά κι ο ίδιος και τα τρία αδέρφια του, ο Ντίμα, ο Βλαντίμιρ και ο Λεβ. Τα παιδιά στο πάρκο Ρίγκερ και στον δρόμο μου έλεγαν συχνά ότι είμαι παιδί τσιγγάνων, κι εγώ το μετέφερα πάντα με πολύ σοβαρό ύφος στο σπίτι κι έκανα ότι δεν με πείραζε καθόλου, αλλά κανείς δεν με πίστευε.

«Δεν ξέρω αν θα καταφέρω σήμερα να σε πάω στην οδό Βλκόβα» είπε ο πατέρας μου. «Έχω ακόμα ένα ολόκληρο κεφάλαιο να μεταφράσω κι έπειτα πρέπει να πάω στον εκδοτικό οίκο να τα παραδώσω όλα. Κι

* Γίντις: Πατέρας.

αργότερα πρέπει να πάω να πάρω και τον θείο Ντίμα».

«Η Γιελένα λέει ότι ο θείος Ντίμα σκοτώσε τον τάτε» είπα. «Είναι αλήθεια;»

Δεν μίλησε. Έπειτα είπε: «Φυσικά και όχι. Το είπε όντως αυτό;»

«Όχι» απάντησα. «Απ' το μυαλό μου το έβγαλα».

«Γιατί το έβγαλες απ' το μυαλό σου;»

«Γιατί το πιστεύω».

«Και γιατί το πιστεύεις;»

«Γιατί ο θείος Ντίμα είναι φυλακή. Και γιατί δεν ξέρω κανένα άλλο παιδί που ο θείος του να είναι φυλακή. Και γιατί στη φυλακή μπαίνεις μόνο άμα έχεις σκοτώσει κάποιον. Ή όχι;»

Ο πατέρας μου έμεινε σιωπηλός, συλλογιζόταν αυτό που μόλις είχα πει. Αναρωτιόταν: Τι θα γίνει αυτό το παιδί όταν μεγαλώσει; Γιατί αυτό το αγόρι βλέπει τον κόσμο πάντα τόσο σκοτεινό και άσχημο;

«Θα πας να πάρεις τον θείο Ντίμα από τη φυλακή;» ρώτησα. «Τι θα κάνετε μετά; Έχετε δουλειά; Ή θα πάτε περίπατο στο πάρκο Στρομόβκα; Μπαμπά...»

«Ναι;»

«Θα τον δούμε κι εμείς μετά; Ή πρέπει να γυρίσει στη φυλακή;»

«Ξέρεις κάτι, μικρό μου κόχου;* Αν μ' αφήσεις τώρα να δουλέψω λιγάκι, ίσως και να τα καταφέρω να σε πάω στο σχολείο. Εντάξει;»

* Γίντις: Ξυπνοπούλι.

«Εσύ έχεις σκοτώσει ποτέ κανέναν, μπαμπά; Ο θείος Λεβ και ο θείος Βλαντίμιρ σίγουρα θα έχουν σκοτώσει κάποιον. Αφού ήταν στον Κόκκινο Στρατό».

«Λοιπόν, φτάνει, αρκετά» είπε ο πατέρας μου. «Γύρνα αμέσως στο κρεβάτι σου. Και μην ξανακούσω λέξη από σένα για τις επόμενες δύο ώρες». Έσκυψε κουρασμένα πάνω από το χειρόγραφο και βάλθηκε πάλι να σκέφτεται τη «μυρωδιά σαπίλας», κι όταν κάποια στιγμή έριξε ξανά μια ματιά κι εγώ στεκόμουν ακόμα πίσω από την πόρτα, άρχισε να φωνάζει έξαλλος: «Έξω! Έξω!» – και τότε εγώ εξαφανίστηκα επιτέλους.

Ο Ντίμα είχε κλείσει μέσω του πρακτορείου Τσεντόκ ένα ταξίδι στην Αλβανία, αλλά είχε σκοπό στην ενδιάμεση στάση, στο Βελιγράδι, να αφήσει κρυφά το γκρουπ και, αντί να πάει στα Τίρανα, να συνεχίσει παίρνοντας μια πτήση για το Δυτικό Βερολίνο, όπου ζούσε εδώ και χρόνια ο αδερφός τους, ο Λεβ. Δυστυχώς όμως αυτό δεν το ήξερε μόνο ο Ντίμα, αλλά η μισή Πράγα, από τον ίδιο μάλιστα, γιατί μήνες πριν είχε αρχίσει ήδη να πουλάει σε φίλους και γνωστούς όλα όσα δεν μπορούσε να πάρει μαζί του: τη ρωσική βιβλιοθήκη του, τα βιβλία που ο τάτε –όπως ακριβώς είχε κάνει και με τον πατέρα μου– επί χρόνια έστελνε το ένα μετά το άλλο ταχυδρομικά από τη Μόσχα, επίσης επίπλα, χαλιά, ακόμα και τα μηχανήματα του μικρού ιδιωτικού του χημείου, στο οποίο έλεγξε για μία τελευταία φορά τις εφευρέσεις του Μεταλλουργικού Ινστιτούτου, τις οποίες ήθελε αργότερα να πουλήσει στη Δύση με τη βοήθεια

του Λεβ. Κάποια στιγμή έμαθαν και οι άνθρωποι του Υπουργείου Εσωτερικών τα σχέδια του Ντίμα, ενώ οι μόνοι που πιθανότατα δεν είχαν ιδέα ήταν ο πατέρας μου και η Νατάλια Γκελέρντερ, η ίδια του η γυναίκα δηλαδή. Η Νατάλια φυσικά θύμωσε πολύ μαζί του. Όταν, μετά τη σύλληψή του στο αεροδρόμιο του Ρούζνιε, δόθηκε άδεια σ' εκείνη και στον πατέρα μου να τον επισκεφτούν πρώτη φορά στη φυλακή, η Νατάλια του είπε σιγανά, χωρίς να τον χαιρετήσει ή να τον αγκαλιάσει: «Ήθελες στ' αλήθεια να φύγεις χωρίς εμένα, Ντίμα; Νόμιζα ότι ήμασταν οικογένεια». Κι ενώ αυτός ετοίμαζε μια απάντηση με τη χαρακτηριστική του θλιμμένη, λιγάκι κουτούτσινη έκφραση, εκείνη είπε δυνατά: «Τις προάλλες, στην Μπρατισλάβα, δεν ήσουν προσεκτικός, και ιδού τα αποτελέσματα: σε λίγο θα γίνουμε τρεις». Ύστερα του έδωσε ένα χαστούκι κι οι δυο μικρόσωμοι ξανθοί επιτηρητές ανάμεσα στους οποίους στεκόταν ο Ντίμα γέλασαν βαριεστημένα κι αμέσως στράφηκαν να φύγουν παίρνοντας πάλι μαζί τους τον Ντίμα.

Ξαφνικά άρχισε να βρέχει ξανά. Μέσα σε λίγες στιγμές έπεσε σκοτάδι, το αφύσικο κόκκινο φως χάθηκε απ' το δωμάτιο και απ' τις γωνιές των τεράστιων παλιών διπλών παραθύρων, ενώ οι προσόψεις των απέναντι σπιτιών στην οδό Λαουμπόβα βάφτηκαν αίφνης γκριζες, μαύρες σχεδόν. Ο πατέρας μου τώρα μόλις πρόσεξε ότι η λάμπα του γραφείου έκαιγε ακόμα από τη νύχτα και την έσβησε. Ύστερα κάθισε εκεί δα, ακίνητος, σκυφτός σαν τον Γιαν Χους στην πλατεία της

παλιάς πόλης, μέσα σε αυτό το αναπάντεχα ζεστό αργυρό μισόφωτο του πρωινού, και συλλογίστηκε τον ανόητο μεγαλύτερο αδερφό του.

Ήταν άραγε κι αυτός θυμωμένος μαζί του; Καμιά φορά, ναι – τις πιο πολλές φορές όμως, όχι. Όταν ήταν ο ίδιος με τη Νατάλια, στο Λένινγκραντ, όπου σπούδαζαν στο Πανεπιστήμιο Ζντάνοβ, ήθελαν κι εκείνοι να το σκάσουν για τη Δύση, αλλά φυσικά δεν είπαν ποτέ σε κανέναν κουβέντα σχετικά. Αργότερα, στην Πράγα, είχαν ακόμα την ίδια επιθυμία, αλλά εκεί σύντομα χώρισαν. Όταν ύστερα η Νατάλια παντρεύτηκε τον Ντίμα, ο πατέρας μου κι εκείνη βρέθηκαν για λίγο μόνοι, ο ένας δίπλα στον άλλο, στα σκαλιά μπροστά στο μεγάλο δημαρχείο του Σμίχοφ, καπνίζοντας και σωπαίνοντας, ώσπου κάποια στιγμή ο πατέρας μου της είπε: «Ίσως και να τα καταφέρεις μαζί του». Εκείνη αποκρίθηκε: «Ναι, ίσως. Εσύ όμως δεν θα του μιλήσεις ποτέ για τη δική μας ιστορία. Θα ήταν στενάχωρο γι' αυτόν». Κι ο πατέρας μου είπε: «Ούτε εσύ όμως». Έπειτα δεν ξαναμίλησαν ποτέ για το μεγάλο τους όνειρο της Δύσης.

«Ακόμα δουλεύεις; Ή ξανάπιασες να δουλεύεις;»

Αυτή τη φορά ήταν η μητέρα μου που στεκόταν πίσω από τον πατέρα μου στην πόρτα του γραφείου του. Ήταν ήδη ντυμένη – κοντό κόκκινο φόρεμα, πράσινη πλαστική ζώνη με τεράστια αγκράφα, τα μαύρα μαλλιά κρεπαρισμένα και πιασμένα ψηλά, σαν τις ηθοποιούς στο Μπαρ Βιόλα*– κι ο πατέρας μου κατάλα-

* Viola Bar: Οινοποιείο που άνοιξε στην Πράγα το 1963 και εξε-

βε αμέσως ότι εκείνη είχε πονοκέφαλο. Όποτε είχε πονοκέφαλο έδειχνε ιδιαίτερα όμορφη, τα καμπυλωτά χαρακτηριστικά της, ζωγραφισμένα θα 'λεγες από τον Ρίχαρντ Φρέμμουντ, χαλάρωναν ακόμα περισσότερο, και τα συνήθως τόσο σοβαρά σκούρα μπλε μάτια της φωτίζονταν.

«Γιατί δεν ανάβεις τη λάμπα; Δεν σου φτάνουν οι φακοί των εφτά βαθμών;» του είπε.

«Πώς θα έλεγες στα ρωσικά το “μυρωδιά σαπίλας”;» ρώτησε ο πατέρας μου. «Αλλά με τρόπο που να κάνεις κάποιον να γελάσει».

«Δεν ξέρω» είπε εκείνη. «Νυστάζω ακόμα. Έπλεξα τις κοτσίδες της Γιελένα, αλλά κοιμάται ακόμα. Το πρωινό είναι στο τραπέζι κι έχω βγάλει ρούχα και για τους δυο τους. Σήμερα πρέπει να είμαι από τις εφτάμισι στο ινστιτούτο. Θα περάσετε με τον Ντίμα πρώτα από μας;»

Ο πατέρας μου κατένευσε.

Εκείνη έκλεισε την πόρτα απέξω σιγανά, με προσοχή, ύστερα όμως την ξανάνοιξε και είπε: «Ξέρεις πώς είσαι. Σταμάτα λοιπόν να το σκέφτεσαι, αλλιώς θα ασχολείσαι τρεις μέρες με αυτό το σημείο. Μπορεί να μου έρθει καμιά ιδέα απόψε. Ή μήπως θα είναι πολύ αργά τότε;». Η πόρτα έκλεισε, ξανάνοιξε και η μητέρα μου είπε: «Ή ρώτα τον γελοίο τον αδερφό σου. Παλιά

λίχθηκε σε σημείο συνάντησης διανοούμενων, καλλιτεχνών και μουσικών. Τη δεκαετία του εξήντα συγκαταλεγόταν στις πιο αβανγκάρντ επιχειρήσεις της καλλιτεχνικής σκηής της Τσεχοσλοβακίας.

μεταφράζατε παρέα, έτσι δεν είναι;». Ο πατέρας μου δεν μίλησε. «Μη φοβάσαι. Θα είμαι ευγενική μαζί του». Εκείνος παρέμενε σιωπηλός. «Ήταν ωραία χτες το βράδυ με τη Νατάλια;» ρώτησε, αναπάντεχα επιθετικά και ψυχρά, και έκλεισε οριστικά την πόρτα πίσω της.

Πιθανόν, σκέφτηκε ο πατέρας μου, ενώ αναβρόσβησε μερικές φορές τη λάμπα του γραφείου σαν πειστωμένο παιδί, να έβαλαν τον Ντίμα να υπογράψει κάτι στο Πάνκρατς. Όχι, σίγουρα θα το έκαναν, και σίγουρα θα τους είπε όλα όσα ήθελαν να μάθουν. Το ερώτημα είναι μόνο αν ήξεραν από πριν για τις δουλειές του τάτε, κι αν όντως ήξεραν, από ποιον. Άλλωστε, οποιοσδήποτε θα μπορούσε να τον έχει προδώσει, οποιοσδήποτε που ο τάτε θα τον είχε προμηθεύσει με αμερικανικές ραπτομηχανές ή γαλλικό άρωμα, οποιοσδήποτε του χρωστούσε ακόμα λεφτά ή απλώς ένιωθε θυμό για εκείνο τον φιλικό, ήσυχο Εβραίο από τη Ρουθηνία επειδή κατάφερε να φροντίζει την οικογένειά του καλύτερα από τους περισσότερους Ρώσους. Όχι, όταν συνέλαβαν τον τάτε στη Μόσχα, ο Ντίμα ήταν ακόμα ελεύθερος κι απασχολημένος με τα απίθανα σχέδια της φυγής του, άρα δεν γινόταν να το είχε κάνει εκείνος! Ωστόσο, το γεγονός ότι η σκέψη αυτή περνούσε από το μυαλό της μητέρας μου –παρότι δεν την είχε εκφράσει ποτέ– θύμωνε πολύ τον πατέρα μου. Ακόμα περισσότερο τον θύμωνε το ότι ο Ντίμα, ο ίδιος και εμείς ήμασταν αναγκασμένοι να ζούμε σε έναν κόσμο στον οποίο κάποιος μπορούσε να απαγχονιστεί για μερικά δολάρια που τα είχε κερδίσει παράνομα.

«Μπαμπά, θέλω πέντε κουταλιές ζάχαρη στο τσάι, αλλά η Γιελένα λέει ότι μπορώ να βάλω μόνο τρεις».

«Μα πέντε κουταλιές ζάχαρη; Αν είναι έτσι, γιατί δεν τρώει και καραμέλες για πρωινό!»

«Γιατί όχι; Πραγματικά, γιατί όχι;»

«Γιατί έτσι στα δέκα σου θα σου πέσουν τα δόντια σαν να 'σουν γέρος».

«Όπως έπεσαν χτες κι οι δύο κυνόδοντες μαζί;»

«Αυτό είναι διαφορετικό, χαζούλη μου!»

Στεκόμασταν ο ένας πλάι στον άλλο στο άνοιγμα της πόρτας, η αδερφή μου κι εγώ. Είχαμε ντυθεί μόνοι μας και ήμασταν τόσο χαριτωμένοι και όμορφοι, σαν τα Τσεχάκια των Στούντιο Μπαρραντόφ,* αυτά που έπαιζαν στο σινεμά. Μάλιστα, την περασμένη χρονιά η μητέρα μου σκεφτόταν μήπως έπρεπε να μας στείλει στα δοκιμαστικά του *Μακρινοί κόσμοι*, μακρινές χώρες, αλλά ύστερα ο πατέρας μου της είπε όχι, σε καμιά περίπτωση, δεν θέλει τίποτα φαντασμένα παιδιά που να είναι κακοί μαθητές, και εκεί έκλεισε το θέμα. Ενδόμυχα όμως ήταν κι οι δύο βέβαιοι ότι, αν το θέλαμε, θα παίρναμε αμέσως τους πρωταγωνιστικούς ρόλους.

* Κινηματογραφικά στούντιο στην Πράγα, τα μεγαλύτερα στη χώρα και από τα μεγαλύτερα στην Ευρώπη. Ιδρύθηκαν στις αρχές της δεκαετίας του τριάντα από τον Μίλος και τον Βάτσλαβ Χάβελ (πατέρα του Βάτσλαβ Χάβελ που διετέλεσε τελευταίος πρόεδρος της Τσεχοσλοβακίας και πρώτος πρόεδρος της Τσεχίας) και οι πρώτες εγκαταστάσεις ήταν στον λόφο Μπαρραντόφ της Πράγας, εξού και η ονομασία τους. Στα στούντιο εξακολουθούν να γυρίζονται ταινίες, μεταξύ των οποίων μεγάλες παραγωγές του Χόλλυγουντ.

«Ξέρετε πόσο με εκνευρίζετε μερικές φορές;» είπε ο πατέρας μου σοβαρά, σχεδόν σαν να μην ήθελε να μας βάλει τις φωνές, αλλά να μας εξηγήσει κάτι πολύ σημαντικό. «Ξέρετε πόσο δύσκολο είναι να δουλεύει κανείς μέσα σε αυτό το σπίτι και να κερδίζει χρήματα για όλους σας;»

Κάναμε κι οι δύο ένα βήμα πίσω, έντρομοι, γιατί περιμέναμε ότι την επόμενη στιγμή θα άρχιζε να ουρλιάζει πάλι. Όμως εκείνος παρέμεινε ήρεμος και είπε: «Γιελένα, σήμερα θα πας εσύ τον αδερφό σου στη Βλκόβα! Εγώ δεν μπορώ, έχω να δουλέψω ακόμα. Κι αν δεν θέλει, ανάθεμά τον, να σε κρατάει από το χέρι, ας μην το κάνει. Άσ' τον. Δική του υπόθεση είναι αν θα καταλήξει κάτω από τις ρόδες ενός αυτοκινήτου!».

«Ναι, μπαμπά» είπε η Γιελένα χασχογελώντας.

«Ναι, μπαμπά» είπα εγώ θλιμμένα.

«Θα τα πούμε το απόγευμα» είπε ο πατέρας μου. «Ο θείος Ντίμα θα γυρίσει σήμερα από το μεγάλο του ταξίδι».

Τώρα χασχογελάγαμε κι οι δυο, μετά κλείσαμε την πόρτα του γραφείου κοπανώντας τη με πολύ θόρυβο και τρέξαμε γελώντας δυνατά στην κουζίνα.

Όταν το καλοκαίρι του 1960 ο Ντίμα συνελήφθη στο αεροδρόμιο του Ρούζνιε, οι άνθρωποι της Ες Τε Μπε* βρήκαν πάνω του εκατό δολάρια που τα είχε κρύψει σε

* StB στο πρωτότυπο, συντομογραφία του Státní bezpečnost. Η μυστική υπηρεσία κρατικής ασφάλειας της πρώην Τσεχοσλοβακίας, από το 1945 έως το 1990.

δύο άδεια κουτιά φιλμ μάρκας Orwo. Ο πατέρας μου το έμαθε από τη Νατάλια, κι εκείνη το ήξερε από τον Ντίμα, που τα τελευταία πέντε χρόνια τον επισκεπτόταν σχεδόν κάθε εβδομάδα, συχνότερα από οποιονδήποτε άλλο. Εν πάση περιπτώσει, ο πατέρας μου φανταζόταν ανέκαθεν ότι ο Ντίμα θα της είχε διηγηθεί την ιστορία με τα δολάρια κατά τη διάρκεια μιας από τις πολλές σύντομες, στενάχωρες συναντήσεις τους στο μισοφωτισμένο και πάντα πολύ κρύο δωμάτιο του επισκεπτηρίου στο Πάνκρατς. Όμως το προηγούμενο βράδυ στο Καφέ Σλάβια, μετά το τέταρτο ή πέμπτο κονιάκ, εκείνη έβαλε το χέρι της πάνω στο δικό του και είπε: «Εκείνα τα καταραμένα δολάρια του πατέρα σας! Ποτέ δεν κατάλαβα πώς μπορούσε χρόνια ολόκληρα να σας τα φέρνει κρυφά από τη Μόσχα στην Πράγα και για ποιο λόγο η Ες Τε Μπε δεν έκανε ποτέ κάτι γι' αυτό. Αν δεν ήταν αυτά τα δολάρια, ίσως να μην μπορούσαν καν να κλείσουν μέσα τον Ντίμα». Ο πατέρας μου πήρε το μπουκάλι, γέμισε άλλη μία φορά τα ποτήρια τους και είπε: «Και πού ξέρεις, Νατάλια, ότι η Ες Τε Μπε γνώριζε τόσα χρόνια γι' αυτό;». Τον κοίταξε τρομαγμένη –πολύ τρομαγμένη– κι είπε με κάποια αβεβαιότητα: «Μα αφού τα ξέρουν όλα· τι, δεν τα ξέρουν;».

Ο πατέρας μου αναβόσβησε ξανά μερικές φορές πολύ γρήγορα και νευρικά τη λάμπα του γραφείου, ώσπου ξαφνικά ακούστηκε ένας δυνατός οξύς κρότος και ο γλόμπος κήκε. «Σκατά» είπε σιγανά. «Σκατά...» Προς στιγμήν σκέφτηκε να φέρει από την κουζίνα καινούριο λαμπτήρα, αλλά τότε θα αναγκαζόταν να μας ξαναδεί,

και δεν ήθελε, γιατί ήξερε πολύ καλά ότι θα μας έβαζε αμέσως τις φωνές για κάποια ασήμαντη αφορμή, όπως έκανε πάντα, είτε σ' εμάς είτε στη μητέρα μας, όποτε σκεφτόταν τον θάνατο του πατέρα του.

Γιατί δεν το είχε σκεφτεί την προηγούμενη μέρα; Και γιατί δεν έριξε το κονιάκ στα μούτρα της Νατάλια, που του είχε πει τόσο ξεδιάντροπα και αισχρά ψέματα; Γιατί, αντιθέτως μάλιστα, όταν χωρίσανε τη φίλησε όπως παλιά; Αλήθεια, Νατάλια, «αυτοί» τα ξέρουν όλα; Ή μήπως τα ξέρουν μόνο και μόνο επειδή κάποιος από μας τους τα είπε; Μα ναι, φυσικά, εκείνη ήταν που επί χρόνια έλεγε στους ανθρώπους της Ες Τε Μπε τα πάντα για τις απαγορευμένες δουλειές του τάτε, εκείνη και όχι ο Ντίμα, και σίγουρα θα συναντιόταν τακτικά με κάποιον από δαύτους στην οδό Μπαρτολομέτσα ή σε ένα από τα πολλά μυστικά τους διαμερίσματα! Διαφορετικά, πώς αλλιώς, παρότι δεν ήταν καν στο Κόμμα, είχε γίνει τόσο γρήγορα λέκτορας στην Ακαδημία Κινηματογράφου, τη FAMU,* και αντιπρόεδρος της Ένωσης Κινηματογράφου; Αχ, Νατάλια, σκέφτηκε ο πατέρας μου την ώρα που εντελώς εξαντλημένος ξάπλωσε πάλι στον ωραίο καινούριο καναπέ και σκεπάστηκε με την παλιά ρωσική στρατιωτική κουβέρτα του Βλαντίμιρ, ώστε η Ράντα σε μισεί που βρίζεις με τόσο

* Αρχικά του Filmová a televizní fakulta Akademie múzických umění v Praze, της Σχολής Κινηματογράφου και Τηλεόρασης της Ακαδημίας Παραστατικών Τεχνών της Πράγας, που ιδρύθηκε το 1946. Είναι η πέμπτη παλαιότερη σχολή κινηματογράφου στον κόσμο.

μένος τους κομμουνιστές; Ειδικά εσένα; Ή μήπως ανέκαθεν διαισθανόταν απλώς ότι είσαι ψεύτρα; Κι εγώ νόμιζα ότι έφταιγε η αιώνια ζήλια της...

Ξαφνικά τα μάτια του έκλεισαν σαν από μόνα τους κι όταν ένοιωσε ότι σύντομα θα αποκοιμιόταν πάλι, τα άνοιξε γρήγορα και κοίταξε γύρω του, το αγαπημένο του γραφείο. Ήταν ακόμα βυθισμένο στο μισοσκόταδο, λόγω της βροχής και της πυκνής συννεφιάς, παρ' όλα αυτά εκείνος διέκρινε με ακρίβεια το καθετί. Εδώ μέσα, ανάμεσα στα αμέτρητα λεξικά, τις στοίβες από χειρόγραφα, τα δύο μεγάλα γυναικεία πορτρέτα του Φρέμμουντ και τη μικρή του συλλογή από μενορά πάνω στην παλιά, ντυμένη με σκουροπράσινα πλακάκια, σόμπα, περνούσε το λιγότερο δώδεκα με δεκατέσσερις ώρες την ημέρα – άρα, το μεγαλύτερο και πιθανότατα το πιο ενδιαφέρον κομμάτι της ζωής του. Ποιος θα φανταζόταν ότι θα είχε ποτέ ένα τόσο όμορφο μεγάλο γραφείο στην καλύτερη γειτονιά της πιο υπέροχης πόλης της Ευρώπης; Γιατί ποτέ πριν δεν το είχε συνειδητοποιήσει αυτό; Και γιατί, εντούτοις, το γεγονός αυτό δεν τον χαροποιούσε ιδιαίτερα;

Όταν μετά τον πόλεμο ο Λεβ και ο Βλαντίμιρ πήγαν από τη Μόσχα στην Πράγα –τα τέσσερα αδέρφια είχαν μεγαλώσει σε ένα και μοναδικό δωμάτιο μέσα σε μια τεράστια κομμουνάλκα* στην πλατεία Πούσκιν–, ο Ντίμα

* Κοινοβιακή πολυκατοικία. Οι κομμουνάλκα είναι προϊόν της σοβιετικής εποχής και ξεπήδησαν μετά τη Ρωσική Επανάσταση του 1917.

κι ο ίδιος, οι δύο μικρότεροι αδερφοί, είχαν ζηλέψει πολύ. Δυο χρόνια αργότερα μπόρεσαν επιτέλους να ακολουθήσουν, αλλά δεν είχαν φτάσει καλά καλά στην Πράγα και ο Λεβ με τον Βλαντίμιρ έφυγαν ξανά, δυτικότερα αυτή τη φορά – ο ένας πήγε στο Δυτικό Βερολίνο κι ο άλλος έφτασε ως τη Βραζιλία. Ο πατέρας μου, πάλι, την εποχή εκείνη είχε βρεθεί ήδη πίσω στη Ρωσία, στο Λένινγκραντ, με τη Νατάλια, και σπούδαζε ιστορία. Έπειτα όμως τον πέταξαν έξω από το Κόμμα και αναγκάστηκε να επιστρέψει στην Τσεχοσλοβακία, κι έτσι τώρα ζούσε και δούλευε εδώ, σε τούτο το δωμάτιο, σε τούτη την πόλη, είκοσι χρόνια σχεδόν. Όχι, δεν είχε γίνει ιστορικός, παρόλο που αυτό ήθελε από τότε που ήταν ένα μικρομέγαλο, χωρίς καμιά αίσθηση του χιούμορ δεκάχρονο αγόρι στη Ρωσία. Έγινε μεταφραστής και διερμηνέας, πράγμα που ομολογουμένως ήταν πολύ καλύτερο, γιατί έτσι κέρδιζε αισθητά περισσότερα χρήματα και είχε την ευκαιρία να γνωρίσει τους σημαντικότερους συγγραφείς και σκηνοθέτες της χώρας. Κι ωστόσο αναρρωτιόταν, κάθε μέρα σχεδόν, πότε ο Ντίμα κι αυτός θα ακολουθούσαν τα δυο μεγαλύτερα αδέρφια τους ακόμα πιο μακριά, προς δυσμάς πάντα, κι αν θα ήταν έξυπνο αυτό. Ο καημένος ο Ντίμα το είχε επιχειρήσει μόνος του, χωρίς εκείνον, με τον παιδαριώδη, άτσαλο τρόπο του, και μάλλον θα έπρεπε την επόμενη φορά να τον βοηθήσει προκειμένου να πετύχει στ' αλήθεια.

Γαμώτο μου, πώς λέμε «μυρωδιά σαπίλας» στα ρωσικά – αλλά με τέτοιο τρόπο που να ακούγεται αστείο; Και γιατί δεν του ερχόταν καμιά καλή ιδέα; Η

μητέρα μου είχε δίκιο: Έπρεπε επιτέλους να πάψει να σπαζοκεφαλιάζει με δαύτο, αλλιώς δεν θα κατάφερνε να προχωρήσει καθόλου, κι ίσως έπρεπε όντως να ρωτήσει τον Ντίμα αργότερα. Στο κάτω κάτω, τον πρώτο καιρό που ήταν στην Πράγα δούλευαν πολύ μαζί –σκέδια συναρμολόγησης μηχανημάτων, χημικούς πίνακες, στρατιωτικές εκθέσεις–, κι ο Ντίμα ήταν αρκετά καλός. Κάποια στιγμή όμως πήγε στο Μεταλλουργικό Ινστιτούτο και μετά τον έκλεισαν φυλακή. Ναι, ωραία, αυτό θα έκανε, θα τον ρωτούσε, σκέφτηκε ο πατέρας μου ενώ έφτιαχνε το σκληρό μαξιλάρι του καναπέ έτσι που να μην τον πιέζει στον σβέρκο. Έκλεισε τα μάτια και πίεσε τον εαυτό του να ανασάνει ήρεμα και αργά, και μόλις που τα είχε μισοκαταφέρει όταν ένιωσε πάλι ημικρανία. Ο πόνος παρέλυε τώρα τη μισή πλευρά του κεφαλιού του –φυσικά, αφού ήταν αριστερόχειρας–, έτσι που ανακατευόταν κι αισθανόταν τα πόδια και τα χέρια του σαν να καίγονταν σιγά σιγά.

Προσπάθησε να ανοίξει τα μάτια, αλλά το κατόρθωσε για πολύ λίγο μόνο, για μερικά δευτερόλεπτα. Τα ξανάνοιξε, αλλά αυτά έκλεισαν πάλι και, προτού αποκοιμηθεί οριστικά, ο κουρασμένος, θλιμμένος πατέρας μου σκέφτηκε: Περίεργο, μόλις πριν από λίγο είχε σκοτάδι στο υπέροχο γραφείο μου, ενώ τώρα όλα εδώ μέσα είναι σαν να βάφονται από έναν πίδακα φωτεινού κατακόκκινου λαμπερού αίματος.

Μεταξύ τους οι γονείς μου μιλούσαν πάντα στα ρωσικά – το ίδιο και με την αδερφή μου κι εμένα. Ήξεραν

φυσικά και τσεχικά, αλλά όχι τόσο καλά όσο η Γιελένα κι εγώ, με αποτέλεσμα εμείς να ντρεπόμαστε πολλές φορές για τη ρωσική προφορά τους. Σ' εμάς τους δυο επιτρεπόταν μεν να μιλάμε μεταξύ μας τσεχικά, αλλά ποτέ σ' εκείνους, κι όταν δεν ξέραμε κάποια ρωσική λέξη, έπρεπε να τους ρωτήσουμε ή να πούμε εκείνο που θέλαμε περιφραστικά, αλλά στα ρωσικά. Γι' αυτό και μιλούσαμε πάντα πολύ καλά τα ρωσικά – η Γιελένα μάλιστα τα μιλάει άπταιστα μέχρι σήμερα. Πιθανότατα αυτός είναι ο λόγος που, όταν ήρθαμε από την Τσεχοσλοβακία στη Γερμανία, το καλοκαίρι του 1970, μάθαμε τόσο γρήγορα και τα γερμανικά.

Εκείνη την πολύ ζεστή μαγιάτικη μέρα του 1965, κατά την οποία κάθε τόσο έριχνε σύντομες και δυνατές μπόρες, η Γιελένα κι εγώ γυρνούσαμε από το σχολείο στο σπίτι και τραγουδούσαμε με βροντερή ωραία φωνή ένα γνωστό τσεχικό τραγούδι των προσκόπων. Μιλούσε για τους Απάτσι και το Μανιτού και τη μάχη που έδωσαν ενάντια στους λευκούς – στο τέλος, φυσικά, όλοι πέθαναν, αλλά πέθαναν ως ήρωες και ως περήφανοι Ινδιάνοι. Η Γιελένα ήξερε το τραγουδάκι από το προηγούμενο καλοκαίρι που είχε πάει στην κατασκήνωση της Τσέσκα Λίπα και μου το έμαθε. Το ξέρουμε κι οι δύο μέχρι σήμερα και, καμιά φορά, όταν τηλεφωνιόμαστε –εκείνη μένει στο Λονδίνο, εγώ στο Βερολίνο–, τραγουδάμε παρέα τις πρώτες μια δυο στροφές και βάζουμε τα γέλια, κι εγώ πάντα θυμάμαι εκείνο το απόγευμα, τότε που ήρθε στο σπίτι μας ο Ντίμα.

Μόλις η Γιελένα γύρισε το κλειδί στην πόρτα του σπιτιού, ακούστηκαν οι φωνές των μεγάλων από το καθιστικό. Βουβαθήκαμε στη στιγμή. Πρώτα ακούσαμε τον πατέρα μου, που κάτι διηγιόταν στα ρωσικά σε ασυνήθιστα φιλικό και ευδιάθετο τόνο. Μετά ακούσαμε μια άλλη αντρική φωνή, σχεδόν ολόδια με του πατέρα μας, απλώς λίγο πιο φιλή και διστακτική. Ύστερα είπε πάλι κάτι ο πατέρας κι έπειτα μίλησε η θεία Νατάλια –και αυτή στα ρωσικά–, μετά ξανά ο πατέρας. Και ύστερα, εντελώς ξαφνικά, ξέσπασαν όλοι σε γέλια, και πιο δυνατό και παρατεταμένο ήταν το γέλιο της μητέρας μας.

Η αδερφή μου κι εγώ κοιταχτήκαμε με ύφος σοβαρό, σαν να είχαμε ενηλικιωθεί πρόωρα. Είχαμε κι οι δυο μια έκφραση σαστιμάρας. Ύστερα αποθέσαμε με αργές κινήσεις τις σάκες μας στο πάτωμα, ακριβώς πλάι στον καλόγερο όπου κρέμονταν μια ανοιχτόχρωμη καμπαρντίνα και ένα μικρό καρό καπελάκι που δεν είχαμε ξαναδεί. «Τελικά, νομίζω ότι ο θείος Ντίμα όντως σκότωσε τον τάτε. Εσύ τι λες;» της ψιθύρισα λίγο πρινβάλουμε μια τρεχάλα για το σαλόνι.